

ÎNCĂ O AȘEZARE CUCUTENIANĂ DIN FAZA A-B DESCOPERITĂ PE TERITORIUL COMUNEI DRĂGUȘENI-BOTOȘANI

ARISTOTEL CRÎȘMARU

Cercetările arheologice făcute, pe teritoriul comunei Drăgușeni, județul Botoșani, timp de peste două decenii, păreau să fie încheiate, și că, pe o suprafață relativ redusă (sub 6000 ha) n-ar mai fi și alte urme în afară de cele 16 publicate¹.

Însă, după cum se știe, niciodată nu se poate afirma că un teritoriu este bine și definitiv cercetat, deoarece în primăvara anului 1981 s-a descoperit cel de al 17-lea punct arheologic cu urmele unei așezări eneolitice aparținând cunoscutei civilizații cucuteniene care a înflorit pe aceste meleaguri în mileniile IV—III î.e.n.

Cu această descoperire numărul așezărilor culturii Cucuteni se ridică la 10 din care : o așezare și un punct sezonier din faza A (tîrzie, A 4) și 8 din faza A—B (de mijloc), celelalte 7 sînt din alte perioade istorice.

Așezarea recent descoperită se află pe un pînten al dealului cunoscut aici sub numele de „Rotunda“ care se ridică pe stînga văii de la Bold, de pe teritoriul fermei I.A.S. Drăgușeni. Panta dealului dinspre nord-est prezintă active alunecări de teren, unde în urma ploilor din acel an, s-a produs o ruptură în care au apărut bucăți de chirpic și fragmente ceramice arse la roșu. Materialele provin din platforma unei locuințe și a unei gropi aflată în apropiere, ivite în peretele rupturii, la adîncimea de 1 m.

Fragmentele ceramice prezintă forme și pictură în stil Cucuteni A—B. Așezarea se întinde pe platoul îngust al dealului unde se văd puține resturi ceramice, răspîndite pe o suprafață de circa 2 ha ceea ce înseamnă că, deocamdată, materialul arheologic este bine păstrat.

Fragmentele culese din peretele rupturii menționate provin din vase de diferite forme, aparținînd celor două specii : de uz gospodăresc și pictată.

Ceramica pictată este de bună calitate, lucrată cu multă îngrijire și bine arsă, găsindu-se următoarele forme de vase :

1. *Pahare* (cupe), obișnuite în așezările acestei culturi sînt reprezentate doar prin cîteva fragmente de buze care indică o formă cu gît înalt și corpul

---

¹ Aristotel Crîșmaru, *Contribuții la cunoașterea neoliticului din împrejurimile Săvenilor* (jud. Botoșani, în SCIV, 21, 2, 1970, p. 270 — 279 ; Vladimir Dumitrescu, *Unele probleme ridicate de așezarea cucuteniană de la Drăgușeni* (jud. Botoșani) în : *Din trecutul județului Botoșani* (volum editat de Muzeul județean Botoșani), 1974, p. 33 și urm. ; Al. Păunescu, Paul Sadurschi, V. Chirica, *Repertoriul arheologic al județului Botoșani*, București, 1976, p. 121 — 122 N11, 1. G : Aristotel Crîșmaru, *Drăgușeni. Contribuții la o monografie arheologică*, Botoșani, 1977 ; Dan Monah, Ștefan Cucos, *Așezările culturii Cucuteni din România*, Iași, 1985, p. 90—91, 130, 142

dezvoltat către bază. Unele, cu pereții subțiri, erau modelate dintr-o pastă mai fină. Pictura nu s-a păstrat.

2. *Vase de formă globulară*, de diferite mărimi, deduse din numeroase fragmente, aveau gura mai mult sau mai puțin largă, cu baza răsfrântă, uneori marcată și de o albiere pronunțată față de umăr, din varianta zisă „cu prag”. Corpul dezvoltat și oarecum, turtit, rotunjit pe diametrul maxim ori în muchie pronunțată (carenă) și prevăzut cu proeminențe perforate vertical. Pictura, cită s-a păstrat, arată un decor realizat din benzi și spații în negru-ciocolatin, care mărginesc benzi albe umplute cu linii roșii caracteristice grupeistilistice σ . Pe unele din fragmente motivul prezintă și perle foliacee pictate cu alb și mărginite cu negru. Alte fragmente au buza ornamentată cu spații ovale, cruțate din învelișul alb, cu dungi negre arcuite în formă de paranteze, urmate de linii roșii trase vertical pe alb. Motivul astfel repetat capătă aspect metopic. Decorul buzei este subliniat, de obicei, de cîte trei linii roșii sau de o bandă neagră. Motivul în benzi negre alternînd cu altele albe umplute cu linii paralele roșii, dispuse arcuit, orizontal sau oblic, se continuă și pe corpul vasului. (Pl. I/1—5; Pl. II/3).

Vasele din această categorie par să fie destul de numeroase², întrucît cele zece fragmente provin din tot atîtea exemplare.

Ca formă și decor asemenea vase sînt cunoscute în multe așezări datate în faza A—B a culturii Cucuteni, între care menționăm: Corlăteni — Botoșani³, Traian — Dealul Fîntînilor (Neamț)⁴, Drăgușeni — Sărata⁵, Scutari — Mileanca⁶.

3. Un fragment de toartă în bandă lată și altele provin din corpul unor *amfore*; vase mari și mijlocii, între care unele cu umărul dublu boltit. Formă cunoscută în toate așezările de la Drăgușeni și împrejurimi, creată în fazele A și A—B. Fragmentul menționat este pictat în stilul grupei β , cu benzi trase cu negru-brun și cu alb pe fondul natural al vasului. Pe alte fragmente, mai mici, motivul apare cu benzile albe rezervate din învelișul alb al vasului. Benzile negre sînt puțin mai late, de altfel se știe că în această fază se observă o preferință sporită pentru culoarea neagră.

4. *Vase cu picior* (suport) o formă cunoscută în toate trei faze ale acestei culturi. S-a putut reconstitui doar un singur suport mare fără să știm dacă vasul pe care îl susținea era o strachină sau un vas piriform, așa cum se prezintă cele reconstituite în întregime și atribuite fazei precedente. Are formă tronconică, cu buza lărgită, asigurînd vasului o bună stabilitate⁷. Pe limita dintre suport și recipientul care a fost, poartă două proeminențe — torți, diametral opuse și în toate cazurile perforate orizontal. Aceste proeminențe aflate și pe vase mai mici, în afară de un rol simbolic și ornamental aveau

² Vladimir Dumitrescu, *Arta culturii Cucuteni* București, 1979, p. 41

³ I. Nestor și colectivul — *Săpăturile de pe șantierul Valea Jijiei*, în SCIV, II, 1951, p. 73, fig. 19

⁴ Vladimir Dumitrescu, *La station préhistorique de Traian*, în Dacia, IX—X, 1941—1944, p. 40, 41, fig. 19/4 a—g.

⁵ Aristotel Crișmaru, *Drăgușeni contribuții...*, 1977, p. 100, fig. 69/2; p. 103, fig. 68/3, 71/1, 2

⁶ Idem, — *Noi descoperiri arheologice pe Valea Podrigei* (jud. Botoșani) în „Hierarșus” — anuarul Muzeului județean Botoșani, 1979, p. 103, fig. 4/1, 2

⁷ Dimensiuni: — înălțimea 12 cm, diametrul bazei, 18 cm.

și o funcție practică, servind, probabil, și la purtarea vasului cu ajutorul unei sfori petrecută și prin tortile recipientului, care erau perforate vertical. Decorul se compune din benzi pictate cu negru-ciocolatin pe înveliș alb, dispuse în ghirlandă, cu capetele pe o bandă orizontală, de aceeași culoare, aflată sub limita fundului, la nivelul tortilor. Un decor simplu potrivit cu forma suportului, numai că s-a păstrat prea puțin. (Pl. III/1).

Alte două fragmente din această categorie provin din vase mai mici care însă nu păstrează nici o urmă de pictură. Suporturi, fără recipiente care întregeau asemenea vase s-au descoperit și în așezarea de la Sărata—Drăgușeni⁸ precum și la Scutari—Mileanca⁹.

5. *Capacele* sînt prezentate, între materialele descoperite, doar printr-un exemplar întregit care face parte din varianta în formă de calotă. Este de dimensiuni mici¹⁰, cu fundul slab definit, corpul tronconic mult înclinat și buza fără evazare. Pe corp poartă urmele unei proeminențe care a fost perforată orizontal.

Decorul, predominant în culoare neagră, acoperă exteriorul și se compune din benzi negre și albe rezervate din învelișul alb al vasului. O bandă albă, mărginită cu negru, trece peste fund, de la o margine la alta, secționînd totul în două jumătăți. Interiorul este neîngrijit netezit și rămas fără pictură, fapt ce ne îndreptățește să socotim vasul drept capac și nu strachină (Pl. III/2).

Folosirea capacelor de acest tip sînt cunoscute încă din faza A, în așezarea din Ostrov—Drăgușeni¹¹, prezența lor continuă și în faza A—B, în toate așezările de aici și în cea de la Scutari—Mileanca¹².

6. Unele fragmente ceramice — buze, funduri, pereți sînt tipice pentru *străchini și castroane*. Fragmentele de străchini indică o formă cunoscută, cu buza înclinată în afară, corpul rotunjit sau ușor tronconic. Au fost pictate pe partea exterioră cu negru, care delimitează spații albe pe care s-au tras linii roșii verticale, motiv obișnuit pentru buze (Pl. IV/1—3). Unul dintre fragmente păstrează pictură și pe partea interioară a bezei (Pl. IV/4—6).

Castroanele aveau buza verticală cu marginea ușor trasă spre interior, umărul în carenă și fundul întins. Fragmentele de care dispunem nu păstrează nici o urmă de pictură. Ca formă și decor aceste vase apar încă de la sfîrșitul fazei precedente în așezarea din Ostrov și sînt identice cu cele cunoscute în toate așezările fazei A—B din zonă.

7. *Vasele binoclu*, după cum se vede din cele patru fragmente cite s-au găsit, sînt de tipul celor cu trei punți. Timpul a șters orice urmă de pictură. Semnalăm prezența lor, în toate așezările de aici.

Vasele de uz comun (gospodăresc) erau de diferite tipuri și mărimi, lucrate mai neîngrijit dar bine arse. Golurile din spărtura pereților arată că lutul a avut pleavă ca degresant în pastă. Chiupurile mari, pentru provizii, aveau proeminențe — torti perforate orizontal ori vertical dar și neperforate, în formă

⁸ Aristotel Crișmaru, — *Drăgușeni contribuții ...* p. 101

⁹ Idem — *Noi descoperiri arheologice...* în „*Hierasus*” 1979, p. 104, fig. 4/3, 4

¹⁰ Înălțimea, 4, 5 cm; diametrul gurii 12 cm.

¹¹ Aristotel Crișmaru, *Drăgușeni contribuții ...* p. 50, fig. 32/2, 6, 7.

¹² Idem, *Noi descoperiri arheologice...* în „*Hierasus*” 1979, p. 104, fig. 4/8; 5/1, 2.

de prăguri, servind ca puncte de sprijin pentru minuirea lor, așa cum sînt și cele din așezarea de la Sarata—Drăgușeni¹³. Din asemenea pastă se modelau și străchinile mari precum și cele mai mici. Un fund gros și înălțat provine dintr-un vas mai mic. Fragmentele recuperate nu prezintă nici un fel de ornamente.

Între materialele arheologice aflate în groapa menționată s-a găsit și o statueta antropomorfă fragmentară și anume partea superioară ruptă din talie¹⁴. Este modelată cu foarte multă îngrijire dintr-un lut fără impurități și arsă la roșu. Are gîtul lung și rotunjit, capul cu lobi laterali rezultați din strîngerea între degete a lutului încă moale, de unde a rămas pe mijloc o creastă ce închipuie nasul, iar de o parte și alta lobii au cîte o gaură care par să indice ochii. Corpul este plat, umerii reliefați și modelați triunghiular. Două pastile aplicate la locul potrivit indică sinii (Pl. IV/4). Asemenea realizări anatomice se cunosc încă din faza precedentă¹⁵, dar mai frecvente apar în fazale A—B și B. Analogii îi găsim în așezarea de la Ocoale aflată tot pe teritoriul comunei Drăgușeni¹⁶; atît doar că aceasta din urmă nu are lobi perforați.

Materialul ceramic cu formele și decorul menționat, inclusiv fragmentul de statueta, datează așezarea de pe „Rotunda” în faza A—B și anume în prima etapă a acesteia, notată A—B 1.

* * *

Cele 8 așezări cucuteniene, atribuite fazei Cucuteni A—B, descoperite pînă în prezent pe teritoriul comunei Drăgușeni, ne îngăduie să desprindem și cîteva concluzii.

Din punct de vedere numeric, așezările fazei A—B de aici, reprezintă un procent de 6,45% din cele 124 înscrise în ultimul repertoriu, din 1985, întocmit de cercetătorii Dan Monah și Ștefan Cicoș¹⁷, așezări răspîndite pe întreaga arie din teritoriul românesc. Cele mai multe se grupează în județul Botoșani, unde se cartează 66 așezări sigure din faza A—B, ceea ce înseamnă 44,30%, aproape jumătate din totalul lor¹⁸; fapt datorat cercetărilor de teren consemnate și în Repertoriul arheologic al județului Botoșani¹⁹. Cu siguranță că numărul acestor descoperiri poate fi mult mai mare dacă se are în vedere mulțimea celor incerte ca fază²⁰, și a altora încă nepublicate.

Raportat la numărul așezărilor A—B identificate pe teritoriul județului, cele de la Drăgușeni dețin un procent de 14,54%.

Toate cele 8 așezări prezintă urme precise ale unor sate cu populație stabilă, durate în locuri care întrunesc condiții favorabile vieții: apropierea de ape, teren fertil pentru cultivarea plantelor, pășuni pentru animale, căi lesnicioase pentru deplasarea și în unele cazuri o apărare naturală.

¹³ Idem, *Drăgușeni contribuții...* p. 102, fig. 67/6

¹⁴ Fragmentul păstrat măsoară 5, 5 cm

¹⁵ Aristotel Crișmaru *Drăgușeni contribuții...* p. 66, fig. 51/1

¹⁶ Ibidem p. 97, fig. 66/4

¹⁷ Dan Monah, St. Cicoș, *Așezările culturii Cucuteni din România*, Iași 1985

¹⁸ Ibidem, p. 200, fig. 2: Harta răspîndirii așezărilor din faza Cucuteni A—B.

¹⁹ Al. Păunescu, Paul Sadurschi, V. Chirica, *Op. cit.*, p. 20 unde sînt repertoriate 49, așezări din faza A—B

²⁰ Dan Monah, St. Cicoș, *op. cit.* p. 202, fig. 4; Harta așezărilor cucuteniene incerte.

În ce privește locurile ocupate în teren, trei așezări și anume : La Movila din Sărături, cea de la Moară și cea de la Rotunda ocupă poziții înalte, celelalte cinci sînt situate pe poziții medii, aflate pe panta unor dealuri. Două dintre așezările aflate pe locuri înalte cea la Moară și cea de pe Rotunda — marginile din trei părți de pante rezezi puteau beneficia astfel și de o bună apărare naturală ; celelalte ocupă locuri deschise.

Ca întindere²¹ (aprecieri făcute după resturile arheologice răspîndite la suprafață), una este foarte mare cea de la Sarata-Drăgușeni ; două mari, La Ocoale și La Vie ; patru așezări au o întindere mijlocie și una mică cunoscută, deocamdată, prin urmele unei singure locuințe aflată sub Movila de la Sărături.

În toate așezările se constată urme de locuințe construite pe platforme de lemn despicat (bîrne, cu lipituri de lut ars în strat destul de gros. De altfel toate au, după cît se cunoaște, un singur nivel de cultură cu o durată nu prea lungă.

Nu lipsită de importanță este și distanța dintre aceste așezări. Față de cea din faza A, aflată în Ostrov, unde, după cum se știe apar unele elemente (forme, decor, ceramică de tip C, care țin de faza A—B ; cea mai apropiată (numai la 2 km, se află în marginea nord-vestică a satului Drăgușeni, pe promontoriul de la Mioară, la fel cea de pe Rotunda, spre nord-este de sat. Cele mai depărtate se află la 5 km. Sarata, la 4 km, Movila din Sărături și Chițanca : celelalte trei se situează la distanțe între 3 și 4 km. Densitatea lor în teritoriu face ca distanța între ele să nu măsoare mai mult de 1—3 km. Această ne face să credem că n-au fost toate contemporane decît cel mult cîte patru.

Oricum, numărul mare de așezări presupune și o populație mai numeroasă. Și aici, pe un teritoriu atît de restrîns, se poate vorbi despre „fenomenul roirii“ populației, de unde și înmulțirea așezărilor. Pentru vremurile de atunci, putem aprecia că această parte a Cîmpiei Moldovei era intens locuită de oameni cu o civilizație înaintată.

Pentru datele ne folosim de materialul ceramic care este ca forme și decor, absolut la fel în toate stațiunile de aici. În pictura de pe vase predomină grupele stilistice și, atribuite primei etape din faza AB 1. Doar în așezarea de la Ocoale apare și grupa δ. Bineînțeles că numai cercetările viitoare, prin săpături sistematice, vor putea preciza și grupele stilistice următoare și deci o încadrare corectă a așezărilor de care ne ocupăm, în cele două etape ale fazei A—B.

Pornind de la o datare cu C 14 pe o probă de cărbune de lemn, care a dat de 3405 ± 100 î.e.n., pentru așezarea din faza A de aici, putem spune că așezările care au urmat în faza A—B se plasează către sfîrșitul mileniului IV și începutul mileniului III î.e.n., aproximativ între 3200 — 3000 î.e.n., cu o durată de circa 200—250 de ani.

În sfîrșit, trebuie să menționăm și starea de conservare în care se găsesc astăzi cele opt stațiuni cucuteniene A—B, răspîndite pe teritoriul comunei Drăgușeni. Trei așezări : cea de la Moară, cea de la Chițanca și cea din Valea

²¹ Clasificarea făcută după autorii lucrării „Așezările culturii Cucuteni din România“, pl 43.

Boului, sînt răscolite și aproape definitiv distruse, mai păstrînd doar gropile menajere și urmele locuințelor scoase la suprafață ; altre trei, între care : cea de la Ocoale, unde s-a făcut un sondaj în 1970, cea de la Sarata și de la Vie sînt amenințate de lucrările agricole, unde în curînd se va lucra cu plugul scormonitor cu adîncime pînă la 50 cm. Două sînt mai bine păstrate : cea de la Movila din Sărături și cea de pe Rotunda, care pot aștepta cercetarea lor într-un viitor mai îndepărtat.

ENCORE UNE STATION CUCUTÉNIENNE DE LA PHASE A—B DÉCOUVERTE SUR LE TERRITOIRE DE LA COMMUNE DE DRĂGUȘENI—BOTOȘANI

Résumé

L'article présente une agglomération humaine appartenant à la culture Cucuteni, la phase A — B, découverte en 1981 sur le territoire de la commune Drăgușeni, le département de Botoșani. La station se trouve au lieu nommé *La Colline Ronde* („Rotunda“), sur la rive gauche de la vallée du Bold sur le territoire de la Ferme Agricole d'État Drăgușeni. A la suite d'un glissement de terrain, dans le creux ont apparû, à une profondeur d'un mètre, les traces d'une habitation et d'une fosse ménagère contenant des fragments céramiques (restes de vases de différentes formes et dimensions).

Les deux types sont bien représentés : d'une part la céramique peinte dans le style des groupes α (Pl. 1 — 4) et β (Pl. III/1 — 2) qui permet de dater avec certitude la station dans la phase A — B1 de la culture Cucuteni ; d'autre part, la céramique d'usage courant, connue dans toutes les stations de cette culture.

Parmi les restes archéologiques de la fosse mentionnée, on a découvert aussi une figurine anthropomorphe, fragmentaire, typique pour cette phase (Pl. IV/4).

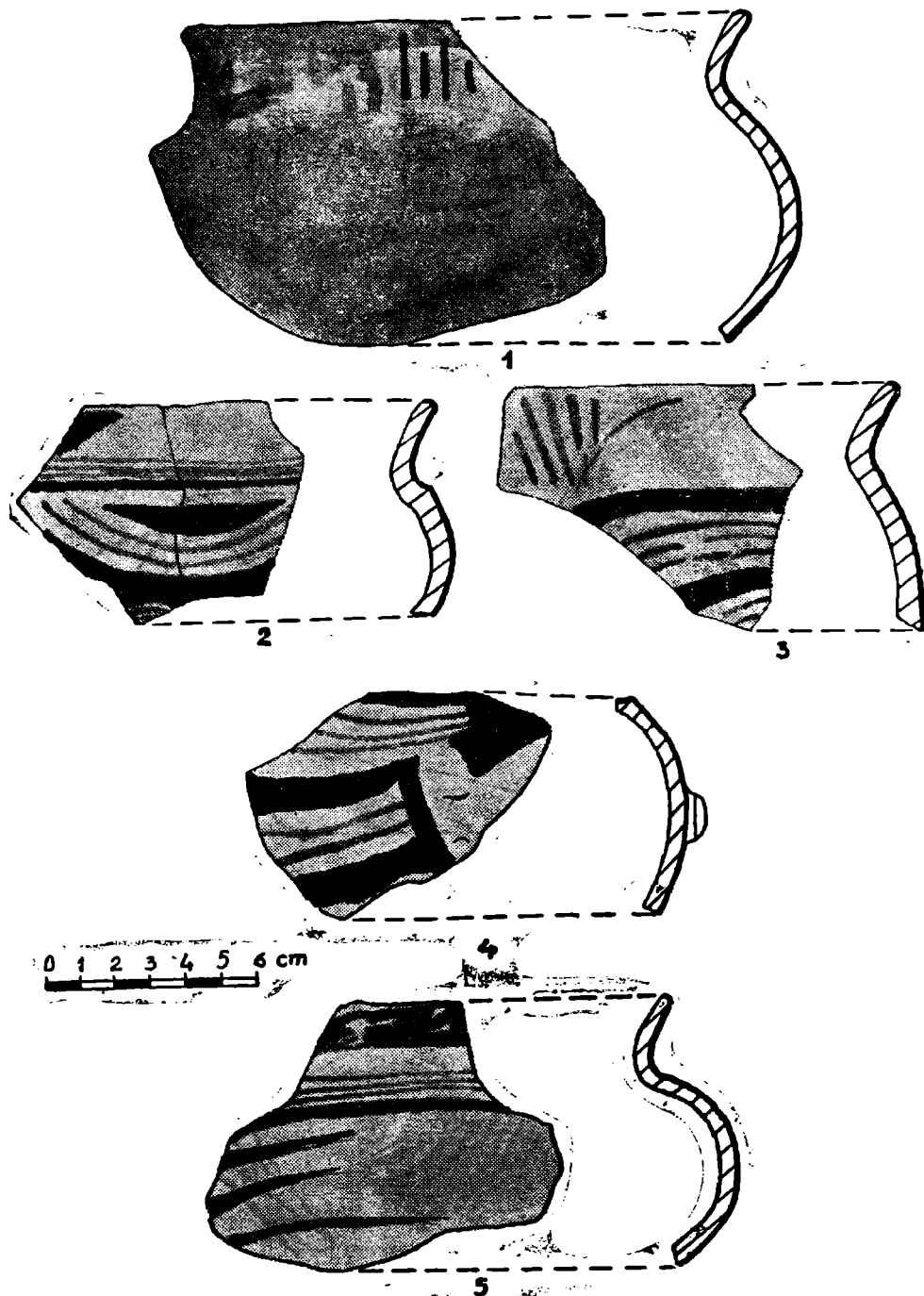
Légende des planches

Pl. I — Drăgușeni, „Rotunda“ Fragments de vases globulaires, Cucuteni A — B, 1 — 5

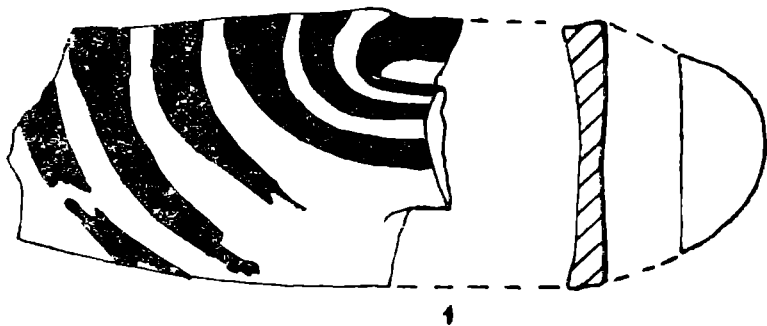
Pl. II — Drăgușeni, „Rotunda“, Fragments d'amphores, Cucuteni 1 — 2 ; fragment de vase globulaire ; 3.

Pl. III — Drăgușeni, „Rotunda“. Fragments céramiques Cucuteni A — B ; vase à pied, 1 ; couvercle, 2.

Pl. IV — Drăgușeni „Rotunda“. Fragments céramiques Cucuteni A — B. Bords de terrines et de bols, 1 — 3, 5 — 6 ; Figurine anthropomorphe, 4.

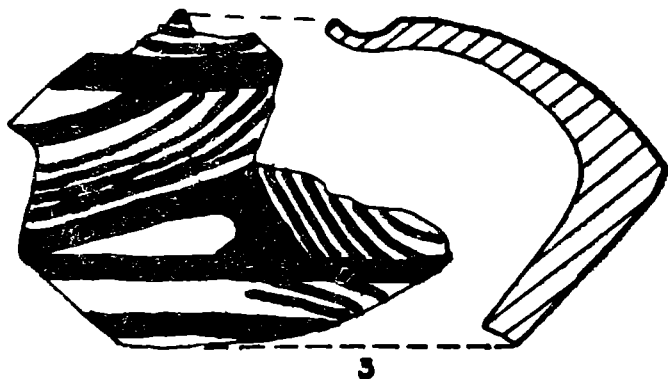
Pl. I Drăgășeni „Rotunda”. Fragmente din vase globulare, Cucuteni A – B ; 1 – 5

1

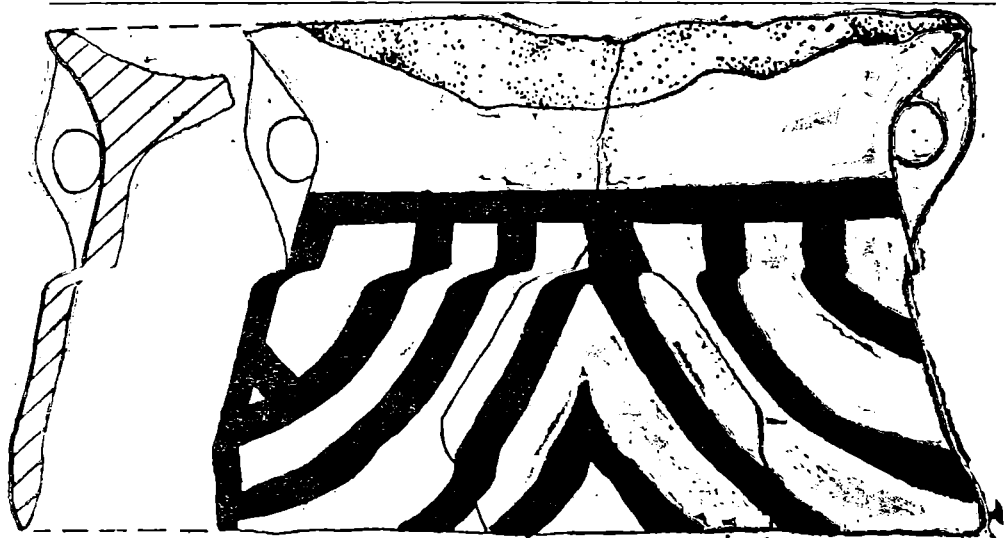
2

3

Pl. II Drăgușeni „Rolunda“ Fragmente de amfore, Cucuteni A – B, 1 – 2; Fragment vas globular 3.

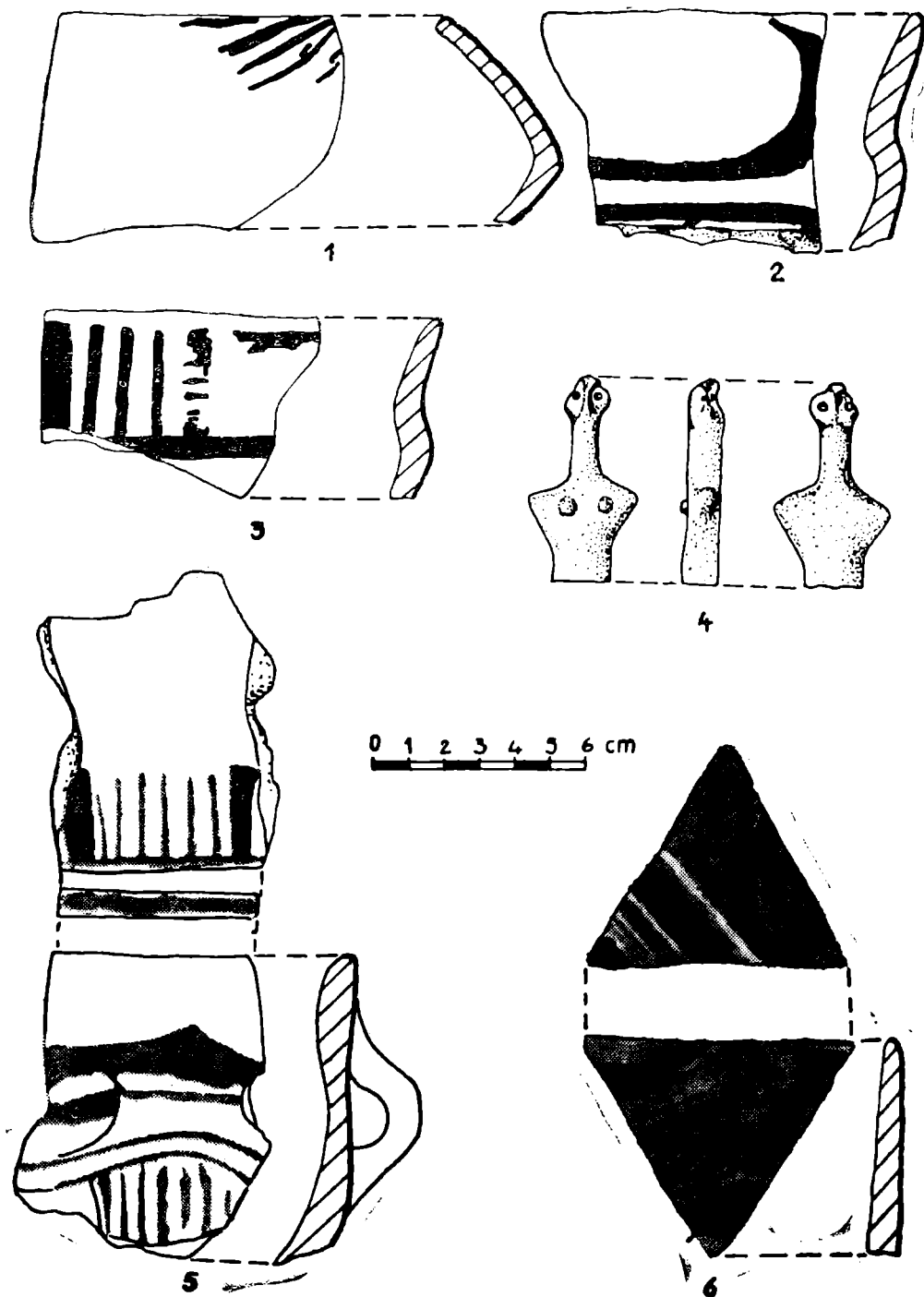
1

0 1 2 3 4 5 6 cm)

2

Pl. III. Drăgușeni „Rotunda”. Fragmente ceramice Cucuteni A – B; vas cu picior, 1, capac 2.

Pl. IV Drăgușeni „Rotunda”. Fragmente ceramice Cucuteni A – B. Buze de străchini și castroane, 1 – 3, 5 – 6 ; Figurină antropomorfă, 4.